

Halász Péter

Csángó kutatás a tilosban

Őszintén be kell vallanom, hogy első alkalommal teljesen véletlenül kerültem Moldvába a csángók közé. Azt viszont már a magam érdemének tudhatom, hogy immár 48 esztendeje igyekeztem tőlem telhetően szolgálni csángó népcsoportunk kulturális értékeinek összegyűjtését és közkinccsé tételét. Úgy kezdődött, hogy két ifjúkori, akkoriban orvostanhallgató barátommal, az 1960-as évek elején jutottam Erdélybe, először Marosvásárhelyre, onnan pedig az ifjú orvosok szülőföldjére: a Nyikó menti Rugonfalvára, Homoródalmásra, Csíkszeredába, Sepsiszentgyörgyre, ahonnan aztán bejártuk és megszerettük a Székelyföld nagy részét. Mikor aztán elvégeztük az egyetemeinket – ők az orvosit, én az agrármérnököt –, erdélyi barátaink nem a szülőföldjükön kaptak állást, hanem akkori szokás szerint a Kárpátokon túl, vagyis a Regátban. Onnan írták, hogy az egykori Etelközben olyan települések körorvosai, kórházi orvosai lettek, ahol valami furcsa, a székelyhez is hasonlító, románnal kevert nyelvet beszél a helyi falvak népe. Elhatároztuk, hogy a nyári szabadságunk idején meglátogatjuk őket moldvai otthonaikban és közelebbről is megnézzük azokat a „moldvai magyarokat”.

A magam részéről nem mentem egészen tudatlanul. Bár egy gazdasz végzettségű embertől nem várható el, hogy tájékozott legyen Moldva etnikai viszonyaival, de akkor már bekapcsolódtam a budapesti Néprajzi Múzeum önkéntes gyűjtők számára szervezett mozgalmába, több díjnyertes pályázatot készítettem, és Morvay Pétertől eltanultam annyit, hogy érzekjem a hagyományos népelet kutatásának tudományos és nemzeti jelentőségét.

1966 nyarán került sor első moldvai utamra. Az Ojtozi-szoroson át jutottunk el az akkor Gheorghiu-Dejnek nevezett Onyestre, onnan pedig a Szeret folyót jobb felől kísérő dombok közé ékelt Csíkfaluba és Külsőrekecsinbe. Itt beszéltem életemben először csángómagyar emberrel, itt szembesültem először hagyományos településünkkel, életmódjuk-

kal, nyelvújítás előtti korból való beszédükkel, középkorias elemeket tartalmazó viseletükkel. Úgy éreztem, mintha néprajzi olvasmányaim lapjai keltek volna életre, évszázados okleveleink szólaltak volna meg a zsúpos, zsindeles fedelű házakban élő, régóta itt felejtett magyarok száján. Ők pedig úgy hallgatták a Magyarországról szóló elbeszéléseimet, mintha az Óperenciás tengeren túlról mesélnék nekik. Szeretnivaló naivsággal tudakozódtak és válaszoltak kérdéseimre. Úgy éreztem magam, mint egy hátráló időutazás részese, aki rátalált a magyar műveltség feltáratlan forrásvidékére. Tudtam, hogy kincsre leltem, de még nem éreztem, mekkora értéket jelent ez a kincs. Jellemző a felismerés erősségére, hogy úgy éreztem, le kell írnom első moldvai utam részleteit és meg kell ragadnom az élmény erősségét, amit aztán, jóval később meg is jelentettem (Halász 2004: 419–428).

Hazatérésem után első utam az akkor még a Nemzeti Múzeum oldalában lévő Országos Széchényi Könyvtárba vezetett, s meglepődve láttam, hogy a moldvai magyarokkal foglalkozó szakirodalom jelentős részét általános iskolai osztálytársam, Domokos Ádám édesapja, Domokos Pál Péter írta. Nem kellett tehát messzire mennem, édesanyámék Kruspér utcai házától mindössze párszáz méternyire, hogy élőszóval is választ kaphassak mindazokra a kérdésekre, amikkel szembekerültem moldvai utamon.

Már akkor megfogant bennem egy nemzeti szolgálat terve és lehetősége. Akkoriban szerveződött a magyar néprajztudomány három nagy vállalkozása, a *Néprajzi Atlasz*, a *Néprajzi Lexikon* és a *Magyar Néprajz* anyagának összeállítása, s úgy éreztem ezt a lehetőséget, ami moldvai helyismeretem, személyes kapcsolataim révén megnyílt előttem, arra kell felhasználnom, hogy a csángók által – földrajzi, vallási, etnikai, politikai elszigeteltségükben – megőrzött kulturális örökségből minél több kerülhesen ezekbe az akkor még csak tervezett kötetekbe, gazdagítva a magyar néprajzi anyagot és dokumentálva a moldvai csángók magyarságát.

Gyakorlatilag innen, az 1966-os esztendő második felétől számíthatom azt az időt, amit a moldvai csángómagyarok kutatásával töltöttem és töltök. Persze ez a munka nem olyan volt, mint ha egy kutatóintézet vagy néprajzi tanszék gondosan felépített munkatervébe illesztve valósult volna meg, hiszen sem az Agráregyetemen, sem az Agrárgazdasági Kutatóintézetben, de még a Magyar Művelődési Intézetben vagy a Duna Televízióban sem tartozott munkaköri kötelességeim és lehetőségem közé a moldvai csángó népélet gyűjtése és kutatása. Ezzel kizárólag hivatalos időmön

kívül, szabadságom idején, vagy – horribile dictu! – a munkaidőből elcsípett időmorzsákban, majd 2010-től, immár 'de facto' nyugdíjas koromban dolgozhattam. De ha rápillantok a moldvai magyarokkal foglalkozó, helyhiány miatt itt nem közölhető publikációim csaknem négyszáz tételes jegyzékére, ha nem is lehetek különösebben elégedett, talán szegyenkezésre sincs okom.

Ez a gyűjtő- és kutatómunka azonban, mint a következőkből kiderül, meglehetősen rapszodikus, hogy úgy mondjam, esetleges volt. Bár igyekeztem gyűjtőmunkámat biológiai érdeklődésem és agrármérnöki végzettségem meghatározta sínen tartani, nem állíthatom, hogy ezekről a pályákról a gyűjtés vagy a közlés lehetőségei olykor nem térítettek el, de talán ezek a kitérők sem váltak a kutatómunka kárára. A közlés tekintetében pedig igyekeztem minden alkalmat kihasználni, minden kinyújtott kezet elfogadni, az úgy minden kínálkozó lehetőségre lecsapni.

Hogy milyen eredménnyel, annak megítélését másokra bízom.

A Néprajzi Lexikon anyagának gyűjtése

Még 1967-ben beszéltem Barabás Jenővel, aki azok közé a kiváló néprajzkutatók és -oktatók közé tartozott, akik nem nézték le az „önkéntes” néprajzi gyűjtőket, hanem igyekeztek őket „rendeltetészerűen” használni, vagyis bevonták őket a gyűjtő- és feldolgozó munkába. Barabás Jenő is tudomást szerzett moldvai utamról, s azonnal lecsapott rám, hiszen akkor szervezte többedmagával a *Néprajzi Lexikon* anyagának összegyűjtését, aminél nehézségekbe ütközött a románok együttműködéstől való elzárkózása. Ezt a nehézséget az erdélyi anyag összegyűjtése során fel lehetett oldani, de Moldvára nem volt jelentkező. Harmadmagammal – Kóka Rozáliával és Kelemen Andrással (első moldvai útítársammal) – vállalkoztunk a feladatra, mivel akkor már volt ott valamelyes helyismeretünk. Nem állítom, hogy szakmai szempontból mi lehettünk a legalkalmasabbak erre a munkára, de „ha nincs ló...” alapon végül is számottevő néprajzi anyagot hoztunk a készülő *Néprajzi Atlasz* számára. A magam részéről még próbagyűjtéseket is végeztem a Vác melletti Kosdon és a háromszéki Alsócsernátonban, s mindhárman többször is megfordultunk az 1940-es években Baranyába telepedett csángók között, hogy Egyházaskozáron, Mekényesen tájékozódjunk és emberi kapcsolatokra tegyünk szert.

Összehangolt munkánk eredményeként összesen nyolc településről gyűjtöttünk és hoztunk adatokat: Balusest, Bogdánfalva, Külsőrekecsin, Lészped, Magyarfalva, Ploszkucén, Szabófalva, Tatros. Mai szemmel és ésszel tekintve nem kevés kívánnivaló volt ezekben a gyűjtésekben, de az anyag mégis több volt a semminél, az Atlasz térképlapjain Moldva nem főrészként éktelenkedik.

Moldvában végzett további kutatásaim jelentős mértékben az Atlaszhoz gyűjtött anyagon alapulhattak, s lehetővé tették, hogy sokféle témakörben folytathassam a munkát.

A Baranyába települt csángók további kutatása

Nem veszték kárba a terepgyakorlatok sem, amit a Baranyába települt csángók között kezdtünk, mintegy bemelegítésként. Kelemen Andrással antropológiai vizsgálatot végeztünk Egyházaskozáron (Kelemen 1988: 1030), Kóka Rozália Mekényesen kezdte a lészpedi halottlátó „szent leán” anyagának gyűjtését, majd publikálását (Kóka 1982: 29; 2006), én pedig a zömmel csángókból álló egyházaskozári termelőszövetkezeti mozgalom történetének szociográfiai feldolgozásával igyekeztem bemutatni azt a folyamatot, aminek során az évszázados moldvai hátránnyal Baranyába került csángók néhány évtized alatt behozták a gazdálkodás technikájában mutatkozó elmaradásukat és a járás első közös gazdaságai közé kerültek (Halász 1970: 47, 1971: 149, 1980: 33).

Helynévgyűjtés

Moldvai útjaim során minden lehetőséget felhasználtam arra, hogy a meglátogatott telepeken összegyűjtsem a belterületi és külterületi helyneveket. Ez nem volt könnyű munka, mert az „adatközlők” otthonaiban való elsődleges tájékozódás után be kellett járni a terepet is, vagyis a falu egész – sokszor nem éppen kicsi – határát. Egyrészt azért, hogy a különböző helyneveket feltüntethessem egy bármily hevenyészett és vázaltszerű térképen, másrészt pedig mert a helyek „személyes” meglátogatása jó-tékonyan befolyásolta, mintegy megmozgatta adatszolgáltató barátaim emlékezetét, újabb és újabb helynevek kerültek felszínre, ilyen alkalmak-

kor örvendetesen gyarapodott a helynevekre vonatkozó ismeretanyag is. A helynévgyűjtés egyetlen módszerét nem alkalmazhattam Moldvában, nevezetesen a levéltári, vagy legalábbis az írásos forrásokhoz – ha voltak egyáltalában – nem juthattam hozzá.

Ezzel a „korlátozott” módszerrel kilenc településről tudtam annyi ismeretanyagot összegyűjteni, amit már érdemes volt publikálni. Erre jó lehetőséget nyújtott nemrég elhunyt Hajdú Mihály barátom, aki a *Magyar Névtani Dolgozatokat* szerkesztette, s készséggel helyet adott helynévgyűjtéseimnek, amik – egy híján – ebben a sorozatban jelentek meg: Magyarfalu, Lészped, Onyest, Klézse, Pusztina, Külsőrekecsin, Lábnyik, Szabófalva, valamint Diószén (Halász 1981, 1983a, 1983b, 1986, 1987, 1994a, 1994b, 1997, 2005). Ezek a közlések természetesen arra is lehetőséget adtak, hogy egy-egy település dióhéjba foglalt történelmét is közölhessem. A helynevek alapján utóbb egy elméleti tanulsággal szolgáló tanulmányt is készítettem (Halász 1999: 365). Természetesen legalább kétszer ennyi településről van annyi anyagom, amit viszonylag kevés munkával közölhetővé lehetne tenni, az azonban még nyomasztó adóságaim közé tartozik.

S ha már a *Névtani Füzetek*nél tartunk, elmondom, hogy akkori feleségemet is bevontam a csángó kutatásba, rávettem és hozzásegítettem, hogy a csángók gyógynövényismeretére és -használatára vonatkozóan gyűjtött anyagét közlétegye (Halászné Zelnik 1981: 361, 1987).

A Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület

Az 1970-es években, Domokos Pál Péter moldvai csángókkal foglalkozó előadásai és nem utolsósorban a táncház mozgalom által keltett érdeklődés nyomán egyre több magyarországi fiatal látogatott a moldvai csángókhoz. Ennek az érdeklődésnek többféle gyökere volt, a kalandvágytól a népművészeti tárgyakkal való adásvételen keresztül a néphagyomány iránti jó szándékú, akár tudományos érdeklődésig. Volt, aki fényképezte a csángó népeletet, volt, aki népdalt, népmesét gyűjtött, viseletet kunyerált vagy vásárolt, s volt, aki éppen csak megjárta magát, hogy aztán elmesélhesse a barátainak: jártam Moldvában! Az 1970-es évek közepén merült fel a gondolat, össze kellene hangolni ezt a spontán érdeklődést, hogy a tudomány-nak, sőt maguknak a csángóknak is hasznuk legyen belőle. Mint a Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtők Szakosztályának titkára, vállalkoz-

tam egy afféle néprajzi–módszertani tanácskozásnak nevezett találkozó megszervezésére, amire az érdi művelődési központban került sor. Száznál több meghívót küldtünk szét és hetvennél többen jöttek össze. Főként arról beszéltünk, hogy fontos volna: ne csak nézelődni járjunk Moldvába, hanem gyűjtsünk is, persze elsősorban nem tárgyakat, hanem ismeretanyagot. Ehhez jó segítségül lettek volna a Néprajzi Múzeum Adattárának kisebb-nagyobb kérdőívei, gyűjtési útmutatói; ha pedig tárgyakat hoz valaki, ne kótyavetyélje el, hanem ajánlja megvételre a múzeumnak.

A belügyi rendőrség azonban, a román érdeket féltve, napokon belül lecsapott a társaságra, vagyis rám és még néhány társamra, ma sem tudom pontosan, hányunkra. Még az Érden résztvevő Domokos Pál Pétert is kihallgatták, s mindnyájunkat megfenyegettek. Így aztán a szervezett csángó kutatásra akkor még nem volt lehetőség. A téma azonban továbbra is vonzotta egyfelől azokat, akik a romantikát keresték a hazai és romániai szekusok, meg a helybeli besúgók által „elaknásított” terepen, másfelől tartalmas lehetőséget kínált azoknak, akik a hagyomány archaikus rétegeiben keresték a magyar múlt emlékeit. Egyre több hazai folyóirat közölt csángó témájú írásokat, s a tudományos érdeklődéssel összefonódó nemzeti elkötelezettség zászlajára írhatta a „világ legelfeledettebb kisebbségének” ügyét. Így aztán 1990-ben nem volt nehéz összegyűjteni azt a 10–12 embert, akivel megalapíthattuk a Lakatos Demeter csángó költő nevét viselő kulturális egyesületet, amit aztán 1990. szeptember 27-én vett nyilvántartásba a bíróság. Fő célkitűzésünk (1) a moldvai csángómagyarok történelmével, néprajzával és sorsával foglalkozók munkájának összehangolása és segítése, (2) a moldvai csángómagyarok művelődési értékeinek, társadalmi és politikai helyzetének minél szélesebb körben való megismertetése, és (3) a moldvai csángókkal való kulturális, vallási és emberi kapcsolatok elősegítése volt.

Ez alkalommal sem hely, sem idő, de talán szükség sincs arra, hogy a Lakatos Demeter Egyesület keretében végzett csángó kutatásokról teljes képet adjak. Csupán néhány rendezvényünket és kiadványunkat fogom megemlíteni. Mindenekelőtt a Domokos Pál Péter 90. születésnapja alkalmából rendezett konferenciát, ahol 23 előadás hangzott el és jelent meg (Halász 1993). Libisch Győző szerkesztésével és Beke György előszavával két kötetben megjelentettük Lakatos Demeter hozzáférhető verseit, leveleit és prózai írásait (Lakatos 2003), továbbá öt füzet látott napvilágot a csángókkal foglalkozó néprajzi témákban. Ezeket Budapesten adtuk

ki ugyan, de anyaguk túlnyomó része a csángók által őrzött művelődési értékeket közvetíti. Az első füzet azt a mintegy másfélezer bibliográfiai tételt tartalmazza, amit a csángó néprajzkutatás helyzetével foglalkozó tanulmányom készítése, majd a *Katolikus Lexikon* és az *Új Révai Lexikon* csángó helytörténeti szócikkeinek összeállítása során tekintettem át, s úgy gondoltam, hogy hasznos lesz, ha a témával foglalkozók rendelkezésére bocsátom (Halász 1996). A füzetek 2. száma a *Csángó sorskérdésekről* 1994 októberében, Újkígyóson rendezett tanácskozás 23 előadásának szerkesztett szövegét tartalmazza (Halász 1997). A 3. füzetben a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület első tíz évének történetét adtuk közre (Halász 2002), a 4. füzet a Domokos Pál Péter születésének századik évfordulója alkalmából rendezett emlékülés előadásainak szerkesztett szövegeit (Halász 2004), az 5.-ben pedig egyesületünk elnökének, Jáki Sándor Teodóznak 75. születésnapja tiszteletére rendezett tudományos ülés 9 előadását (Halász 2006). Ezekon kívül tervben volt még legalább két füzet megjelentetése, de nem volt rá pénzünk. Az egyikben a Magyarországon tanuló csángó diákok által falujukról írt kisebb, de sok fontos néprajzi adatot tartalmazó írások kerültek volna, a másikba pedig azok az előadások, amelyeket tagjaink, valamint meghívott előadók tartottak a Lakatos Demeter Egyesület rendszeres összejövetelein különböző alkalmakkor és témákban.

A megjelent és a tervezett *Csángó füzetek* tehát annak a kutató műhelynek a motorját kívánták betölteni, ami a Lakatos Demeter Egyesület egyik fő értelmét adta, hogy a nyilvánosság lehetőségének megteremtésével ösztönözze a moldvai csángók iránt érdeklődőket a minél szakszerűbb néprajzi gyűjtőmunkára és a gyűjtés eredményének közzétételére. Meg kell azonban mondanom, hogy az egyesület nem tudta, vagy mondjuk úgy, én magam nem tudtam a kívánt mértékben és eredménnyel működtetni a munkaközösségnek csak korlátozott mértékben tekinthető egyesületet. Talán a kezdeti munkakörülmények, a hazai és a romániai rendőr-ég által veszélyeztetett állapotok miatti illegálitás és fél illegálitás állapota volt az, ami nem kedvezett a közösségi összefogásnak, ami sokszor bűvópatakszerű egyéni akciókra tördelte a munkánkat. Talán a civil szerveződések természetéből adódott az együttműködés, az egymás keze alá dolgozás feltételeinek hiánya, az is lehet, hogy „mi már csak ilyen magunknak való voltunk”, a lényeg az, hogy néhány ritka esettől eltekintve nem sikerült igazi munkaközösséggé válnunk.

Természetesen ezzel a kívánatosnál – véleményem szerint – csekélyebb mértékű összedolgozással is jelentős teljesítmények születtek a Lakatos Demeter Egyesület tagjainak munkája nyomán, amiket azonban – bármennyire is jól esne – nem mernék egyértelműen a Lakatos Demeter Egyesület teljesítményei közé sorolni. Sem a magamét, sem a többiekét. Persze egy szépen zöldellő fánál sohasem tudhatjuk biztosan, hogy honnan szívja az éltető nedvességet.

De hát nem is ez a legfontosabb kérdés, hanem hogy azok a kezdeményezések, amiket néhányan a legsötétebb diktatúrák idején indítottunk a moldvai csángó értékek és érdekek számbavétele és felmutatása érdekében, az utóbbi két és fél évtizedben számottevő eredményeket hoztak. Csak a magam munkáját tekintve, a tilosban kezdet, többé-kevésbé üldözötten gyűjtött néprajzi anyagot az elmúlt évtizedekben tudtam kiegészíteni, kiteljesíteni, tanulmányokká, könyvekké, tanulmánykötettké formálni. A sors keserves ellentmondása, hogy a legnehezebb körülmények között gyűjthettem Moldvában a legértékesebb néprajzi anyagot, hiszen akkor még éltek a hagyományos paraszti tudás teljességének birtokában lévő emberek; ma pedig, amikor már akár kamerával és reflektorfénynél is gyűjthetünk, lassan teljesen elfogynak, vagy legalábbis megkopott az emlékezetük.

Amit azonban az 1960-as, 70-es, 80-as években összegyűjtöttem, az ma a tudományt szolgálja. A moldvai magyarok helynévanyagára, hiedelemvilágára (Halász 2005), hagyományos állattartására (Halász 2007), növényismeretére (Halász 2010), földművelésére (Halász 2015) vonatkozó anyagom immár könyvekben is hozzáférhető; a hagyományos teherhordás, veteményezés, árutermelés, kendermunka, szappanfőzés, a terhesség és a tavaszi ünnepkör szokásainak ismeretanyaga kötetbe gyűjtve (Halász 2002); a hagyományos moldvai halászatra, méhészetre, aratásra, szőlőművelésre, a kutak készítésére és használatára vonatkozó anyag tanulmánykötetekben elszórva némi utánajárással hozzáférhető, vagy hamarosan azok lesznek. S ha a gondviselés is hozzájárul, számos részletet tudok majd közölni azokból a szinte mágnesként összegyűjtött értékekből, amiknek – csak most számoltam utána – éppen a felét, de az értékeesebb felét – a „tilosban” gyűjtöttem össze.

*

Nem tudom, hogy ez a munka milyen mértékben tekinthető a romániai magyar néprajzkutatás részének, hiszen a zömét Belső-Magyarországról végeztem és ott is publikáltam. De anyagát tekintve azért mégiscsak a konferencia témakörébe tartozna. Még talán azon a „jogon” is, hogy immár több mint négy esztendeje magam is gyimesi lakos vagyok. Mindenesetre megtiszteltetésnek venném, ha néprajzi munkásságomat hivatalosan is a romániai magyar néprajzkutatás részének tudhatnám.

Szakirodalom

HALÁSZ Péter

- 1970 Egy Baranya megyei egyesült termelőszövetkezet [Egyházaskozár] első két éve. *Gazdálkodás* 14. (10) 47–56.
- 1971 A termelőszövetkezeti mozgalom története Egyházaskozáron. *Agártörténeti Szemle* 13. (1–2) 149–195.
- 1980 Az egyházaskozári csángók utolsó kálváriája. *Dunatáj* 2. 33–43.
- 1981 *Magyarfalu helynevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok, 19.) Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest
- 1983a *Lészped helynevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok, 26.) Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest
- 1983b *Ónfalva (Onyest) helynevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok, 32.) Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest
- 1986 *Klészse helynevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok, 58.) Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest
- 1987 *Pusztina helynevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok, 68.) Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest
- 1994a *Lábnyik helynevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok, 130.) Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest
- 1994b *Külsőrekecsin helynevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok, 139.) Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest
- 1997 *Szabófalva helynevei*. (Magyar Névtani Dolgozatok, 143.) Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest
- 1999 A moldvai csángómagyar falvak helyneveinek néhány településtörténeti tanulsága. *Széphalom* 10. 365–372.
- 2002 *Bokrétába kötögetem vala. A moldvai magyarok néprajzához*. Európai Folklor Intézet, Budapest

- 2004 Tilosban. Első moldvai utam. In: *Uő: Nem lehet nyugtunk*. Magyar Napló, Budapest, 419–428.
- 2005a *A moldvai magyar hiedelmei*. General Press, Budapest
- 2005b Diószén helynevei. *Moldvai Magyarság* (4), (5), (6), (7)
- 2007 *A moldvai magyarok hagyományos állattartása*. General Press, Budapest
- 2010 *Növények a moldvai magyarok hagyományában és mindennapjaiban*. General Press. Budapest
- 2015 *A hagyományos szántóföldi növénytermesztés a moldvai csángó magyaroknál*. General Press Könyvkiadó, Budapest
- HALÁSZ Péter (összeáll.)
- 1993 „Meggfog vala apóm szokcor kezemtül...” *Tanulmányok Domokos Pál Péter emlékére*. Lakatos Demeter Egyesület, Budapest
- 1996 *A moldvai magyarság bibliográfiája*. Lakatos Demeter Egyesület, Budapest
- 1997 *Csángó sorskérdések*. Lakatos Demeter Egyesület, Budapest
- 2002 *A Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület története*. Lakatos Demeter Egyesület, Budapest
- 2004 „...teljes célomat elértem”. Domokos Pál Péter születésének századik évfordulója alkalmából rendezett emlékülés előadásai. Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület, Budapest
- 2006 *A népének mint a hagyományos vallásgyakorlat egyik legfontosabb eleme*. Jáki Sándor Teodóz OSB a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális egyesület hetvenöt esztendő elnöke tiszteletére rendezett tudományos ülés előadásai. Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület, Budapest
- KELEMEN András
- 1988 *A moldvai magyarok antropológiája*. *Életünk* 11. 1030–1036.
- KÓKA Rozália
- 1982 *A lézpedi „szent leján”*. *Tiszatáj* 36. (8) 29–44.
- 2006 *Bételjesítem Isten akaratját... A lézpedi szent leány látomásai*. L'Harmattan–PTE Néprajz-Kulturális Antropológiai Tanszék, Budapest
- LAKATOS Demeter
- 2003 *Csángó országba I–II*. Összeállította Libisch Győző. Lakatos Demeter Csángó Kulturális Egyesület, Budapest